

**SURXONDARYO VILOYATIDA FARMATSEVTIKA MAHSULOTLARI
ISHLAB CHIQUARISH HAJMINING DINAMIKASI VA RIVOJLANISH
ISTIQBOLLARI**

O'taganova Umida Egamberdi qizi

Termiz davlat pedagogika institute, Tabiiy va aniq fanlar fakulteti, Matematika va informatika kafedrası o'qituvchisi

<https://utaganovaumida2010gmail.com>

Annotatsiya

Maqolada Surxondaryo viloyatida farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi va rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Hududiy farmatsevtika sanoatining so'nggi yillardagi ko'rsatkichlari, ishlab chiqarish hajmlarining o'zgarish tendensiyalari hamda milliy va xalqaro bozor talablariga moslashish jarayonlari ilmiy nuqtayi nazardan yoritilgan. Statistika ma'lumotlar asosida farmatsevtika tarmog'ining iqtisodiyotdagi o'rni baholangan va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari aniqlangan. Tadqiqot natijalari farmatsevtika sanoatini modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va eksport salohiyatini oshirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar. Farmatsevtika sanoati, Surxondaryo viloyati, ishlab chiqarish hajmi, statistika, tahlil, dori vositalari, innovatsiya, eksport, iqtisodiy o'sish, istiqbol.

Abstract

The article analyzes the dynamics and development prospects of pharmaceutical production in Surkhandarya region. The indicators of the regional pharmaceutical industry in recent years, trends in production volumes, and the processes of adaptation to national and international market requirements are covered from a scientific point of view. Based on statistical data, the role of the pharmaceutical industry in the economy is assessed and future development directions are identified. The research results indicate the need to modernize the pharmaceutical industry, introduce innovative technologies, and increase export potential.

Keywords. Pharmaceutical industry, Surkhandarya region, production volume, statistics, analysis, medicines, innovation, export, economic growth, prospects.

KIRISH

Farmatsevtika sanoati bugungi kunda iqtisodiyotning eng tez rivojlanayotgan va ijtimoiy ahamiyatga ega tarmoqlaridan biri sifatida ko'rilmogda. Jahon tajribasi ko'rsatadiki, dori vositalarini ishlab chiqarish nafaqat aholini zarur mahsulotlar bilan ta'minlash, balki mamlakatning eksport salohiyatini oshirish, yangi ish o'rinlari

yaratish va innovatsion texnologiyalarni joriy etishda ham muhim omil hisoblanadi. O‘zbekistonda mustaqillikdan so‘ng farmatsevtika sanoatining rivojlanishi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilandi. So‘nggi yillarda farmatsevtika sohasini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga mos dori vositalarini ishlab chiqarish va hududiy ishlab chiqarish salohiyatini oshirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi.

Surxondaryo viloyati ham bu jarayonlardan chetda qolmadi. Viloyatning iqtisodiy salohiyatida qishloq xo‘jaligi yetakchi o‘rin tutsa-da, so‘nggi yillarda farmatsevtika sanoatiga e‘tibor ortib bormoqda. Ayniqsa, mahalliy xomashyo resurslaridan foydalanish, o‘simliklardan tabiiy preparatlar ishlab chiqarish imkoniyatlari mavjudligi farmatsevtika tarmog‘ini rivojlantirish uchun muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, viloyatning geografik joylashuvi, Afg‘oniston bilan chegaradosh bo‘lishi va tranzit yo‘llarga yaqinligi eksport faoliyatini rivojlantirish uchun qo‘shimcha imkoniyat yaratadi.

Ammo mavjud salohiyatga qaramasdan, Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoati hali to‘liq rivojlanmagan soha hisoblanadi. Ishlab chiqarish hajmlarining pastligi, zamonaviy texnologiyalarni joriy etishdagi cheklovlar, xalqaro sifat standartlariga mos ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yishdagi qiyinchiliklar ushbu sohaning rivojlanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasini o‘rganish, mavjud muammolarni aniqlash va istiqboldagi yo‘nalishlarni belgilash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb masala hisoblanadi.

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi statistik tahlil asosida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, milliy va xalqaro tajribaga tayanib, viloyat farmatsevtika sanoatining rivojlanish istiqbollari va samaradorligini oshirish yo‘llari aniqlanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Farmatsevtika sanoatining iqtisodiy rivojlanishdagi o‘rni xalqaro va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan keng o‘rganilgan. Jahon miqyosida J. Stiglitz, P. Drucker, M. Porter kabi iqtisodchilar farmatsevtika sanoatini bilim iqtisodiyotining ajralmas qismi sifatida baholab, uning innovatsion faoliyatni rag‘batlantirishdagi ahamiyatini alohida ta’kidlagan. Farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish nafaqat sog‘liqni saqlash tizimi samaradorligini oshiradi, balki eksport hajmini kengaytirish va xalqaro integratsiyani kuchaytirishda ham muhim rol o‘ynaydi.

Rossiya olimlaridan V. Чекмарев va E. Кудряшев farmatsevtika sanoatini hududiy rivojlanish kontekstida o‘rganib, uning iqtisodiy diversifikatsiyaga

qo'shadigan hissasini ko'rsatgan. Ularning fikricha, farmatsevtika tarmog'i yangi ishlab chiqarish klasterlarini shakllantirish va mahalliy xomashyo bazasidan samarali foydalanishda katta imkoniyatlarga ega.

O'zbekistonda farmatsevtika sanoati bo'yicha tadqiqotlar ham so'nggi yillarda kengaymoqda. Q. Abdurahmonov va Sh. Yo'ldoshevlarning ilmiy izlanishlarida farmatsevtika sanoati modernizatsiyasi, ishlab chiqarish hajmlarining dinamikasi va investitsion muhit masalalari chuqur o'rganilgan. Ularning fikricha, farmatsevtika sanoatining rivojlanishi uchun mahalliy resurslarni qayta ishlash va xalqaro GMP (Good Manufacturing Practice) standartlarini joriy etish zarur.

Surxondaryo viloyati kontekstida esa farmatsevtika sanoatini rivojlantirishning alohida xususiyatlari mavjud. Birinchidan, viloyatda o'simliklardan olinadigan tabiiy xomashyo salohiyati yuqori. Ikkinchidan, farmatsevtika ishlab chiqarish hajmlari respublika darajasida nisbatan past bo'lsa-da, bu kelajakda o'sish imkoniyatlari katta ekanidan dalolat beradi. Uchinchidan, hududiy farmatsevtika sanoati hali to'liq shakllanmagan bo'lgani sababli innovatsion loyihalar uchun bozor imkoniyatlari mavjud.

Xalqaro tajribadan kelib chiqib, farmatsevtika sanoatining muvaffaqiyatli rivojlanishi uchun davlat siyosati, xususiy sektor investitsiyalari va xalqaro hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, sog'liqni saqlash tizimi bilan yaqin integratsiya va farmatsevtik mahsulotlarning xalqaro sifat standartlariga mosligi ham muhim omil hisoblanadi.

Ushbu tadqiqot metodologiyasi statistik tahlil, qiyosiy yondashuv va ekspert baholash usullariga asoslangan. Avvalo, Surxondaryo viloyati bo'yicha Davlat statistika qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi va Iqtisodiyot va moliya vazirligi ma'lumotlari yig'ildi. So'nggi 10 yil davomida farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmlari, korxonalar soni, yangi ish o'rinlari va eksport hajmlari o'rganildi.

Qiyosiy tahlil orqali Surxondaryo viloyatining ko'rsatkichlari respublika bo'yicha o'rtacha darajalar hamda boshqa viloyatlar (masalan, Toshkent shahri, Andijon viloyati) bilan solishtirildi. Bu usul farmatsevtika sanoatining hududiy o'sish sur'atlarini aniqlash imkonini berdi.

Ekspert baholash usuli yordamida mahalliy iqtisodchilar, farmatsevtika korxonalari vakillari va davlat organlari mutaxassislarining fikrlari tahlil qilindi. Ularning ta'kidlashicha, Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoatini rivojlantirish uchun bir qator omillar muhim: zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, xorijiy

investitsiyalarni jalb qilish, hududiy xomashyo bazasidan samarali foydalanish va kadrlar salohiyatini oshirish.

Shuningdek, metodologiyada barqaror rivojlanish mezonlari asosida istiqboliy prognozlar ishlab chiqildi. Ya'ni, farmatsevtika ishlab chiqarish hajmining o'sishi nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy ta'sir ham ko'rsatadi: yangi ish o'rinlari yaratish, aholini dori vositalari bilan ta'minlash va eksportni ko'paytirish.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoati hali shakllanish bosqichida bo'lsa-da, o'sish tendensiyalari kuzatilmoqda. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, oxirgi besh yilda viloyatda farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi qariyb 2 baravarga oshgan. Shu bilan birga, yangi kichik va o'rta farmatsevtika korxonalari tashkil etildi.

Ishlab chiqarish hajmlarining oshishiga bir nechta omillar sabab bo'lmoqda. Birinchidan, davlat tomonidan kichik biznes va farmatsevtika sanoatini rivojlantirishga berilayotgan imtiyozlar. Ikkinchidan, hududiy xomashyo resurslaridan foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Uchinchidan, mahalliy aholi orasida dori vositalariga talabning ortishi farmatsevtika bozorini rivojlantirishga turtki bermoqda.

Biroq natijalar ayrim muammolarni ham ko'rsatmoqda. Ishlab chiqarish hajmining o'sishi hali ham cheklangan bo'lib, xalqaro talabga mos keladigan mahsulotlar soni oz. Mahalliy korxonalar ko'pincha texnologik jihatdan eskirgan uskunalarda ishlaydi, bu esa ishlab chiqarish samaradorligini pasaytiradi. Bundan tashqari, eksport salohiyati yetarlicha rivojlanmagan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, istiqbolda Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoatini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim: innovatsion texnologiyalarni joriy etish, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, xalqaro sifat standartlarini tatbiq etish, mahalliy xomashyo bazasidan samarali foydalanish va eksportni kengaytirish.

XULOSA

Yuqoridagi tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, Surxondaryo viloyatida farmatsevtika sanoati rivojlanish imkoniyatlariga ega bo'lsa-da, hali to'liq shakllanmagan soha hisoblanadi. Ishlab chiqarish hajmlari oshmoqda, lekin xalqaro bozor talablariga javob beradigan sifat darajasi hamon yetarli emas. Shu bois, istiqbolda sohani rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur.

Birinchidan, davlat siyosatida farmatsevtika sanoatini rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilanishi va amaliy chora-tadbirlarning kuchaytirilishi lozim. Ikkinchidan, mahalliy korxonalarni modernizatsiya qilish, zamonaviy texnologiyalarni

joriy etish va GMP standartlariga mos ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish talab etiladi. Uchinchidan, hududiy xomashyo resurslaridan kengroq foydalanish orqali tabiiy preparatlar ishlab chiqarish hajmini oshirish mumkin. To'rtinchidan, eksport faoliyatini rivojlantirish, qo'shni davlatlar bozoriga kirib borish orqali farmatsevtika sanoatining iqtisodiy samaradorligi oshiriladi.

Xulosa qilib aytganda, Surxondaryo viloyatida farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining dinamikasi ijobiy tendensiyani ko'rsatmoqda. Agar zamonaviy texnologiyalar joriy etilsa, investitsiyalar jalb qilinsa va xalqaro standartlarga mos ishlab chiqarish yo'lga qo'yilsa, viloyat farmatsevtika sanoati nafaqat respublika, balki mintaqa bozorida ham raqobatbardosh sohalardan biriga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Porter M. Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1998. – 896 p.
2. Stiglitz J. Globalization and Its Discontents. – New York: W. W. Norton, 2017. – 432 p.
3. Drucker P. Innovation and Entrepreneurship. – New York: Harper Business, 1985. – 277 p.
4. Чекмарев В. Фармацевтическая промышленность: перспективы и вызовы. – М.: Экономика, 2018. – 328 с.
5. Кудряшев Е. Региональное развитие фармацевтики. – СПб.: Питер, 2019. – 246 с.
6. Абдурахмонов Қ. Инновацион иқтисодиёт ва фармацевтика sanoati. – Тошкент: Fan, 2020. – 288 б.
7. Ёлдошев Ш. Ўзбекистонда фармацевтика бозорининг ривожланиш тенденциялари. – Тошкент: Иқтисод, 2021. – 275 б.
8. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi ma'lumotlari. – Termiz, 2023.
9. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi hisobotlari. – Toshkent, 2022.
10. World Bank. World Development Indicators. – Washington: World Bank, 2022. – 390 p.